

Utbildning för alla — en mänsklig rättighet

Tio års erfarenheter av svenskt utbildningsbistånd

Utbildning för alla – målet ligger fast

Utbildning för alla kan verka som ett utopiskt mål i en värld där nästan en miljard vuxna är analfabeter och över 100 miljoner barn saknar möjlighet att gå i skolan. Samtidigt kan målet inte sättas lägre än så. Utbildning är en mänsklig rättighet för var och en av oss på jorden och samtidigt en förutsättning för att minska fattigdomen och utveckla samhället.

Under 1960- och 70-talen blev många före detta kolonier självständiga, och de nya regeringarna såg det som en självklar uppgift att satsa på utbildning. Stora framsteg gjordes på kort tid, och läskunnigheten i världen ökade.

När världskonferensen **Education for All** hölls i Jomtien i Thailand 1990, konstaterade man att framgångarna avstannat under 1980-talet. Den ekonomiska krisen i de ofta skuldyngda utvecklingsländerna ledde till att mindre resurser gick till undervisning. Det fanns också en tendens till att prioritera satsningar på högre utbildning framför grundskolor.

Framförallt kunde detta avläsas i att kvaliteten på utbildningen blivit sämre. Bristen på pengar ledde till att många lärare slutade på grund av de låga lönerna. Skolhus förföll, och skolböcker saknades. Barnen lärde sig helt enkelt inte lika mycket och många av dem hoppade av efter bara ett par år i skolan.

Fler barn i skolan

Tio år efter Jomtienkonferensen kan vi konstatera att den negativa utvecklingen kan vara på väg att vändas.

Till det mest positiva hör att grundskolorna byggts ut, så att fler barn har fått tillgång till utbildning, och en ökande andel av dem är flickor. Men situationen varierar från land till land och i exempelvis Etiopien går bara en av tio flickor i skolan. I många av de fattigaste länderna har resurserna i första hand gått till att bygga fler skolor medan kvaliteten på utbildningen har släpat efter. Trots det är det i dag färre barn som hoppar av grundskolan än vad det var för tio år sedan.

Framförallt visar de senaste tio årens utveckling att arbetet för att öka läskunnigheten och nå ut med basutbildning till alla nu har kommit i fokus igen, efter den undanskymda roll dessa frågor fick på 1980-talet.

Den insikten är viktig att ha med sig in i nästa årtionde. Målet ligger fast – utbildning för alla, även flickor, fattiga barn och de många vuxna som levt som analfabeter i hela sitt liv.

Demokrati h

Bolivianska flickor läser läxan. Skolreformerna i Bolivia har lett till att de fattiga barnen får

Det svenska undervisningsbiståndet började med stöd till att bygga skolhus, fortsatte med lärarutbildning och skolböcker, och sker i dag som direkt stöd till utvecklingsländernas egna program för hela skolsystemet.

Så kan man förenklat beskriva hur undervisningsbiståndet förändrats. Det tidiga biståndet gav många positiva effekter, men det var svårt att få de goda exemplen att sprida sig och de hade ofta svårt att leva kvar när biståndet upphörde.

För att nå ut till de allra fattigaste flickorna och pjarkarna räcker det inte bara med att bygga skolor i deras område. Det är viktigt att undervisningen sker på de

Sektorprogramstöd. Tillsammans med andra givare ger Sida ett samlat stöd till hela undervisningssektorn i Moçambique. Samarbetet har förberetts genom en dialog mellan Moçambiques regering och givarna, där man analyserat behoven och satt upp gemensamma mål, bland annat att prioritera den fattigaste delen av befolkningen, i synnerhet flickor.

Facklig solidaritet. Svenska Lärarförbundet stöder uppbyggnaden av läroorganisationer i flera utvecklingsländer. 250 000 lärare runt om i världen har fått grundläggande facklig utbildning tack vare dessa insatser. Detta är ett av många exempel på stöd genom svenska enskilda organisationer. Lärarförbundet får bidrag från Sida genom LO/TCOs biståndsnämnd.

höjer kvaliteten i skolan

FOTO: CLAES HERRLANDER/PHOENIX

Samarbete med utbildningsministerier och förvaltningar i andra länder ger inga snabba resultat men de kan leda till genomgripande förändringar på längre sikt. I processen stärks också landets egen kapacitet att hantera sina egna problem.

Det är glädjande att allt fler barn går i skolan, och att andelen flickor ökar. Men utbildningen måste också vara bra, annars riskerar den positiva utvecklingen att falla på bristande kvalitet.

Det är de lågt avlönade och hårt arbetande lärarna som ska bära fram förändringarna i skolan och förverkliga målet utbildning för alla. Trots det har arbetsförhållandena för lärarna försämrats i många länder. Den status läraryrket tidigare haft sjunker i takt med lönerna och bristen på stöd från beslutsfattarna. För att bryta den negativa trenden har Sida stött lärarutbildning i Etiopien, Guinea-Bissau, Namibia, Sri Lanka och Tanzania och verkat för att lärarnas situation ska uppmärksammas när beslut om skolan fattas. Respekt för lärarnas fackliga rättigheter är en viktig förutsättning för att förbättra lärarnas arbetsvillkor.

Demokrati är något som måste praktiseras, även i skolan. Utbildningen blir bättre och mer uppskattad om lärare, elever och föräldrar kan vara med och utforma den. För att bidra till demokratiseringen i skolan stöder Sida t ex reformeringen av lärarutbildningen i Namibia. Målet är att lärarna ska tränas i att lyssna på barnen och stimulera deras eget intresse för att söka kunskap.

Utbildning för alla förutsätter ett livslångt lärande. Alfabetisering och vuxenundervisning kommer under lång tid framöver att vara en prioriterad uppgift. Under de senaste åren har Sida stött läskunnighetskampanjer och vuxenutbildning i Bangladesh, Eritrea och Namibia.

undervisning på sitt eget språk. De får också vara med och påverka undervisningen.

lokala språken, med en pedagogik som bygger på elevernas egen lust att lära sig och att lärarna är kompetenta. Detta kräver i många fall en reformering av hela undervisningssystemet. Det senaste årtiondet har Sidas utvecklingssamarbete allt mer kommit att präglas av sådant reformarbete, där basutbildning prioriteras.

De flesta av Sidas samarbetsländer på undervisningsområdet finns i östra och södra Afrika. I Asien koncentreras samarbetet nu till Bangladesh, Laos Kambodja och Sri Lanka och i Latinamerika till Bolivia. Sida överväger även att inleda samarbete med fler afrikanska länder. Många fler länder får svenskt bistånd till utbildning genom enskilda organisationer eller universitet.

Lok Jumbish lockar barnen till skolan. Sida har stött Lok Jumbish i 13 av de allra fattigaste distrikten i Rajasthan, Indien. Intresserade bybor bildar grupper som arbetar med att kartlägga de barn, mest flickor, som inte får någon utbildning och gör en handlingsplan för hur de ska kunna börja i skolan. Grupperna arbetar också med att förbättra skolorna och undervisningen.

Alfabetisering i Namibia. Mer än 100 000 namibier har deltagit i Namibias nationella program för läskunnighet, som pågått sedan 1990 med stöd av Sida. Förutom grundläggande kunskaper i att läsa, skriva och räkna har deltagarna också fått lära sig engelska, vilket är viktigt för att kunna ta sig fram i det namibiska samhället.

Böcker till alla skolbarn. Efter befrielsen av Moçambique var det omöjligt att använda de gamla läroböckerna, med bilder på vita barn i europeiska miljöer. Med stöd av Sida har landet byggt upp ett eget system för produktion och distribution av läroböcker. I dag har så gott som alla barn skolböcker i alla ämnen.

Skolreformer i Bolivia. Ett ökande antal fattiga barn i bergsbyarna får nu undervisning, både på spanska och de lokala indianspråken. Eleverna får också påverka utbildningen, vilket lett till att de lär sig mer och tycker det är roligare i skolan. Sida och andra givare har stött reformeringen av Bolivias undervisningssystem genom Världsbanken.

Utvecklingssamarbetet förändras ständigt. Av de tidigare erfarenheterna har Sida dragit slutsatsen att vi måste ta ytterligare steg på vägen mot att koncentrera insatserna till de områden där de gör bäst nytta.

Det finns i dag många internationella biståndsorganisationer, som alla liksom Sida ger stöd till grundskolan och samarbetar med regeringar i utvecklingsländerna. Det har många gånger varit svårt att samordna floran av biståndsprojekt och från mottagarlandets synvinkel har mångfalden sällan varit till fördel.

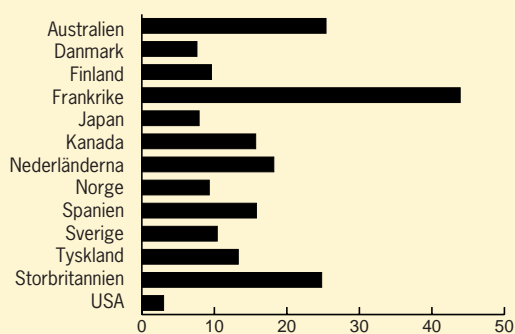
Samtidigt har utvecklingsländernas skuldbörda skapat stora hål i statsbudgetarna. Skuldlättnader och andra stöd från givarna har förbrukat stora summor pengar utan garantier för att den fattigaste delen av befolkningen får del av resurserna.

Tillsammans med andra internationella givare planerar Sida att gå in i så kallat sektorprogramstöd till utbildningssektorerna i bl a Etiopien, Tanzania och Moçambique. I sektorprogramstödet går Sida och de andra givarna in med en samlad insats, som ger förbättrade ekonomiska resurser för hela utbildningssektorn. Samtidigt kan biståndsorganisationerna i dialog med mottagarlandet påverka vart pengarna ska gå.

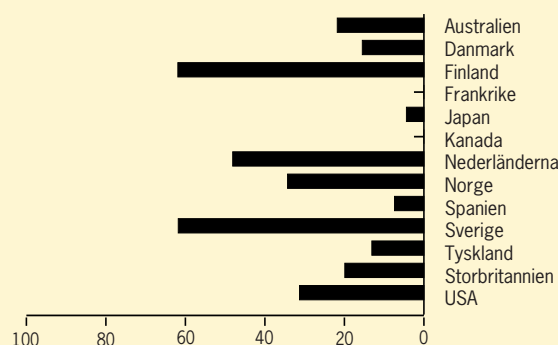
Sida har utarbetat en policy för sektorprogramstödet. Policyn är ett viktigt redskap för att hantera de många frågeställningar som dyker upp genom den nya samarbetsformen. Där finns bland annat principer för hur man ska kontrollera att pengarna används rätt och inte försvinner genom korruption eller till andra syften än de man avsåg från början.

Utbetalat bistånd i procent till undervisning och basutbildning 1998*

Undervisningsbistånd i % av det totala biståndet

Basutbildning i % av utbetalt utbildningsbistånd

* Uppgifterna avser de tio största givarländerna inom OECD samt Danmark, Finland och Norge. Källa: OECD.

Sidas utbetalningar till basutbildning t o m budgetåret 1999, miljoner kronor

	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96 ¹	1997	1998	1999
Bangladesh	–	17	8	33	31	40	14	33
Bolivia	–	–	29	28	49	57	5	35
Botswana	9	5	8	10	4	6	–	2
Chile	10	–	–	–	–	–	–	–
Eritrea	–	–	–	–	–	–	5	5
Etiopien	37	30	35	34	19	3	57	5
Guinea-Bissau	9	10	16	11	16	15	8	8
Indien ²	4	17	19	–	64	37	38	37
Kambodja	–	–	–	–	23	51	11	17
Moçambique	49	57	62	55	81	37	19	53
Namibia	27	49	50	39	46	31	47	34
Paraguay	–	–	–	–	–	10	–	–
Sri Lanka	24	34	11	19	46	34	32	31
Sydafrika	75	62	70	57	82	67	8	57
Tanzania	59	53	45	41	83	78	59	61
Zambia	17	44	32	20	61	17	–	1
Zimbabwe	41	73	44	43	37	16	27	36
Stöd genom ensk. org. ³	–	–	–	205	270	198	199	180
Totalt	361	451	429	595	912	697	529	595

Totalsumma för perioden 1991-1999: 4 569 miljoner kronor.

1. På grund av ändrad redovisningsperiod omfattar siffrorna för 1995/96 sista halvåret 1995 och hela 1996.

2. Nytt avtal med Indien slöts i juli 1995 och avslutades 1999.

3. Jämförbart statistiskt underlag saknas för perioden fram till 1995/96

Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Undervisningsenheten

105 25 Stockholm

Tel: 08-698 50 00, Fax: 08-20 88 64

hemsida: <http://www.sida.se>, e-post: info@sida.se